

Veřejná volba

doc. Ing. Jan Nevima, Ph.D.

Teorie veřejné volby

- „Veřejná volba analyzuje motivy a činy politiků, vlády a vládních úředníků jako lidí s osobními zájmy, které se mohou či nemusí shodovat se zájmem veřejnosti, jíž mají sloužit. Je to analýza chování lidí v reálném světě.“

Arthur Seladon

- „Strany nevyhrávají volby, aby formulovaly své politické programy, nýbrž formulují své politické programy, aby vyhrály volby.“

Anthony Downs

2

Teorie veřejné volby

- Vychází z **metodologického individualismu**: pouze jednotlivci volí a jednají, kolektivní entity nevolí ani nejednají.
- Národ se nerozhoduje a nejedná – jedině občané se rozhodují a jednají.
- Stát se nerozhoduje a nejedná – jedině politikové se rozhodují a jednají.
- Teorie veřejné volby zjednodušeně voliče považuje za zákazníka a politika za výrobce či obchodníka. Každý z nich sleduje svůj vlastní zájem.

3

Předmět zkoumání

- chování voličů,
- politika stran,
- teorie státu,
- fungování institucí,
- byrokracie,
- zájmové skupiny,
- volební pravidla,
- apod.

4

Voliči

- Voliči vystupují na politickém trhu jako **poptávající strana**, která hledá v politických programech jednotlivých politických stran, nakolik je ten či onen politický program v souladu s preferencemi voliče a zda vyjadřuje jeho individuální zájem.
- **Racionální ignorance** - občané vědí, že **jejich hlas ovlivní výsledky voleb nepatrně**. Nepovažují svůj hlas za rozhodující. Proto **jejich motivace strávit čas a věnovat úsilí na získání informací potřebných pro „správnou“ politickou volbu je nepatrná**. Tento jev, který teoretikové veřejné volby nazývají **efektem racionální ignorance**, hraje významnou roli v analýze chování voličů a politiků.

5

Voliči

Volič – ignorant si uvědomuje, že existuje možnost objektivizovat veřejnou volbu z hlediska vlastního zájmu za předpokladu, že by získal potřebné informace. Protože získání potřebných informací je velmi nákladné a konečný volební výsledek je velmi nejistý, volič zaujímá zdánlivě paradoxně „aktivní postoj“ tím, že ignoruje získání potřebných informací pro svou rozhodovací účast ve volbách. Základní výchozí otázkou voliče tedy je, **zda volit či nevolit**. **Racionálně se chovající volič využije svého volebního práva tehdy, bude-li mít jeho hlas vysokou rozhodovací hodnotu.**

Politikové

- **Politické strany** vystupují na politickém trhu jako **strana nabídky**, která chce svým racionálním chováním maximalizovat svůj užitek. Politické programy, stranická ideologie a hodnotové orientace politických stran představují **nabídkový koš**, který je předkládán občanovi-voličovi v procesu veřejné volby.
- Při úvaze o skladbě nabídkového koše veřejných statků se politické strany chovají tak, aby maximalizovaly počet svých hlasů.

7

Obsah politiky a jeho roviny

- **1. Institucionální**
(instituce: především ty formální, příp. neformální)
- **2. Normativní**
(obsahová stránka: řešení konkrétních problémů společnosti)
- **3. Procesní**
(procesy: řešení konfliktu zájmů)

8

Politická moc

- Je reálná schopnost určité skupiny či jednotlivců realizovat svou vůli prostřednictvím politiky a příslušných právních norem.
- Jedná se také o společenský vztah mezi lidmi, organizacemi (institucemi) a státy.
- Politická moc ve světě: Je dána schopností mezinárodního společenství zaujmout jednotné anebo většinové stanovisko k řešenému problému (ekonomickému, vojenskému, globálnímu, atp.)

9

Politická moc a její uplatnění

- donucení:
 - a) fyzické (vojenské, infrastrukturní)
 - b) ekonomické či neekonomické
- aplikace autority řídicího subjektu:
 - a) formální
 - b) neformální

10

Politologie a její metody

- metody právních věd
- historická metoda
- psychologická metoda
- matematické a statistické metody
- komparativní metody

11

Politologie a její funkce

- poznávací
- metodologická
- výkonná
- prognostická

12

Politický cyklus

- Jelikož volební cyklus je krátkodobý, praktickým důsledkem může být to, že **po volbách vítězná politická strana, resp. koalice zpravidla přijímá nepopulární opatření.**
- **Jak se blíží termín dalších voleb, snaží se získat další voliče a udržet si své pozice.** Zaměřuje se na volební vítězství. Proto rozhodovatelé hlasují a **přijímají populární ekonomická opatření**, většinou však krátkodobá.

13

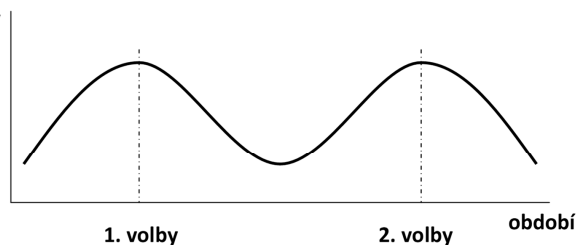
Politický cyklus II.

- Vláda chce být znovu zvolena (to platí pro komunální i národní úroveň)
- Voliči mají obecně krátkou paměť.

14

Politický cyklus III.

reakce na požadavky voličů (plnění volebních slibů)

15

Vládní selhání

- Neadekvátně prováděná hospodářská politika.
- Důvody vládního selhání:
- a) existence byrokracie;
 - b) (ne)vztah politiků k ekonomické teorii;
 - c) nevyužití politického kapitálu.

16

Prvky politického systému

- státní orgány a instituce
- politické strany
- zájmové skupiny
- jednotlivci
- politické normy a vazby

17

Modely politického systému

- klasická parlamentní demokracie
- kabinetní demokracie
- kancléřská demokracie
- direktoriální demokracie
- prezidentský model

18

Diktatura

Totalitní diktatura: jedna politická skupina (zdroj státní a politické moci)

Rysy diktatury:

- totalitní ideologie;
- příkazová ekonomika;
- monopol v informační (i)mobilitě;
- tajná policie;
- akcent zbrojního průmyslu.

19

Anarchie

Anarchie je obecný stav společnosti bez zákona nebo nejvyšší formy vlády.

Rysy anarchie:

- anti-institucionalismus;
- anti-elitismus;
- anti-ideologie;
- federalismus.

20

Byrokracie

- **Byrokraté** jsou úředníci, kteří ve výkonných orgánech ve veřejné správě rozhodují, resp. realizují rozhodnutí volených orgánů v praxi.
- **Tradiční analýza** chování byrokracie vycházela z předpokladu, že **byrokraté sledují přání svých politických vůdců**.

21

Rent-seeking (dobývání renty)

- Jedná se o využívání **politického procesu k obohacení se na úkor jiných**.
- Tento pojem poprvé systematicky vysvětlil **Gordon Tullock**.
- Živnou půdou pro renty a jejich dobývání jsou subvence, licence ke vstupu na trh, k dovozům, k vývozům či k jiným činnostem, cenové stropy apod.

22

Zájmové skupiny

- **mezioborové skupiny**: sociologie, politologie a ekonomie
- **evropské pojetí**: dosažení kompromisu
- **korporatismus**: zájmové skupiny tvoří **mezičlánek mezi občany a vládou**

23

Zájmové skupiny II.

- **majoritní pojetí**: vláda je kontrolována širokou veřejností a volby jsou „občanskou povinností“
- **konsensuální model**: model politické sítě, existuje výměna informací.

24

Zájmové skupiny III.

Charakteristiky zájmových skupin:

- nesestavují kandidátky;
- nevládnou;
- sledují jen svůj zájem;
- jsou homogenní;
- nenesou politickou odpovědnost.

25

Zájmové skupiny IV.

Klasifikace:

- a) organizované vs. neorganizované;
- b) ekonomické vs. Ideologické;
- c) materiální vs. nemateriální zájem.

26

Lobbying

Členové zájmových skupin tlačí na zákonodárce tak, aby zájmová skupina realizovala své cíle.
Formy: přímý (osobní) a nepřímý (veřejné mínění).

Obrana proti lobbyismu: nutnost registrace, veřejná prezentace cílů, přehledné hospodaření, média.

27

Děkuji za pozornost ☺